

не, зато имају слабе осећаје за политичку лојалност и потребу за изградњу политичке кохезије...“ (стр. 215), чему доприносе и њихова „фрагментарна знања“ и идеолошке хипотеке.

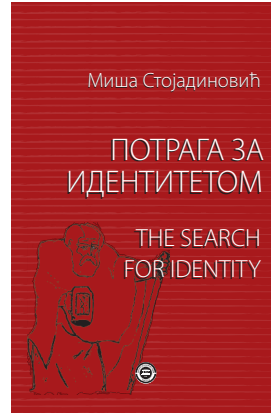
Књига др Јована Базића „Друштвени аспекти образовања: прилози за социологију образовања“ означава још један искорак у проучавању широког спектра тема са подручја социологије образовања. Добро обавештен и професионално компетентан Базић се својом књигом намењеном колико студентима и наставницима, толико и широј научној и стручној јавности представио као мисаон и даровит аналитичар и истраживач различитих друштвених аспеката образовања. На таквим претпоставкама написан је овај савремен и кавитетан текст који је значајно обогатио литературу са подручја „дисциплина о образовању“.

УДК 316.72(049.3)

Биљана Витковић

Министарство финансија и привреде РС, Београд

ПОТРАГА ЗА ИДЕНТИТЕТОМ

Миша Стојадиновић, Потрага за идентитетом, Институт за политичке студије, Београд, 2012, 181 стр.

Питање идентитета представља један од најактуелнијих проблема проучавања најразличитијих научних дисциплина. Репрезентативна студија Мише Стојадиновића *Потрага за идентитетом* представља тежњу да се одговори на једно од вечних питања која „муче“ човека током читаве његове историје а то је: Ко сам *Ја*? „Потрага за идентитетом“ постаје нарочито актуелна у време брзих друштвених промена које свакодневно обликују структуру и динамику друштва. Модерниза-

ција, вртоглави развој технологије, глобализација, транзиција, индивидуализација, многобројни социјални конфликти, све су то изазови које процес формирања идентитета мора превазићи у савременом друштву. Формирање развијеног идентитета је значајно не само са становишта развоја личности већ и друштва уопште.

Предмет истраживања монографије представља одговор на нека од најважнијих питања са којима се данас сусрећемо а то су: Како одредити идентитет? Какви су изазови формирања идентитета у савременом друштву? Какав је значај националног идентитета у XXI веку? Какав је утицај процеса глобализације на национални идентитет и националну државу? Како развити грађански идентитет?

Структуру монографије чине: три целине – „Како одредити идентитет?“, „Национални идентитет у XXI веку“ и „Грађански идентитет и демократија“, Предговор, и на крају Закључна разматрања (на српском и енглеском језику) под називом „Идентитет у контексту глобалних друштвених промена“. Дат је преглед табела и графикона (који илуструју поједине тезе из Стојадиновићеве аргументације). На крају књиге наведена је и коришћена литература у истраживању у којој они који се занимају за одређе-

ну област могу наћи допунске информације.

Врло је инструктивно излагање у првом делу монографије који се бави самим проблемом одређења идентитета. Идентитет спада у ред „неухватљивих“ појмова које није ни мало лако дефинисати. Један од разлога за то је свакако и то што идентитет представља један динамичан феномен који се стално мења. Тачно је да формирање идентитета захтева један континуитет и стабилност, али то не значи и његову статичност, већ напротив он се непрестано мења зависно од развоја човекове личности и његовог искуства у друштву које га окружује. Формирање личног и колективног идентитета представља саставни до сазревања човека што довољно говори о актуелности коју овај проблем са собом носи. Свако од нас је носилац великог броја идентитета који се формирају, почевши од нашег рођења и не престају да се формирају, мењају и прожимају током читавог нашег живота.

Наравно, лични и колективни идентитети не настају сами од себе већ се увек утемељују унутар одређеног социјално-културног миљеа. Они се, дакле, развијају у односу са другим (другима), што је уједно и разлог због кога је аутор наручиту пажњу посветио социолошком приступу овом проблему. Идентитет је нераскидиво везан

са друштвом, али се ту не ради о једној једносмерној вези, већ пре свега о међусобно условљеној интеракцији између појединца и друштва унутар које се идентитет јавља као крајњи резултат. Он се ствара у друштву, али истовремено он обликује друштво.

У студији је наглашено да је проучавање идентитета нарочито важно у срединама које карактерише мултинационалност, мултикултуралност и мултиконфесионалност, где је сусрет различитости неизбежан, а развој толеранције неопходан, какав је, на пример, случај са Балканом. Сам концепт мултикултурализма је у веома дугом периоду прихватан са одушевљењем од стране многобројних теоретичара те му је стога посвећена посебна пажња у студији. Мултикултурализам би уопштено говорећи требало да значи складан суживот припадника различитих култура, где ће различитости бити третиране као извор међусобне сарадње и међусобног напретка. Међутим, важна поента студије, до које је аутор дошао после детаљније анализе, јесте да се може видети да основне идеје мултикултурализма нису изашле ван домена теорије и реализовале се у пракси. О томе, сасвим лепо, нажалост, сведочи историја Балкана где су различитости представљале извор многобројних конфликта. Да је ситуација

разочаравајућа по питању мултикултурализма и на глобалном нивоу говоре у прилог и подаци које је аутор користио у свом раду, а који показују низак ниво поверења припадника различитих нација. Тамо где нема поверења, нема ни толеранције, а без толеранције нема ни говора о постојању мултикултурализма. Став „политичке елите“ неких од развијених демократских земаља као што су Немачка, Француска, Велика Британија је свакако обесхрабрујући када се ради о судбини мултикултурализма на почетку овог миленијума.

Други део монографије аутор је посветио анализи значаја националног идентитета у XXI веку. Када се помене реч „националног“ углавном се у везу са тим доводе разни стереотипи и предрасуде, при чему се оне крећу од његовог величања до његовог одбацивања. Аутор је у монографији покушао да превазиђе дихотомију на *pro et contra* националног идентитета и да овом проблему приступи што је објективније могуће.

Крај XX века је са собом донео велике изазове за националну државу. Овај период је обележен јачањем наднационалних облика идентификације, као што су на пример европски идентитет или идентификација са човечанством. Национални идентитет, међутим, и поред бројних предвиђања да ће крај

XX века означити његов нестанак и даље наставља да постоји не губећи своју снагу као извор колективног идентитета. Однос између процеса глобализације и изградње националног идентитета је веома сложен.

У студији је описано како глобализација, са једне стране, доводи до стандардизације начина живота путем информационе технологије и масовних медија. Ваља истаћи да она може бити злоупотребљена од стране великих сила, а под оправдањем „боље економске ефикасности“ или „демократског развоја“, која би као крајњи резултат имала присилно изједначавање и укидање свих видова различитости. Са друге стране, глобализација, такође, може довести и до ширења разноликости и сарадње међу припадницима различитих народа. Подаци које је аутор навео у студији показују да су грађани широм света веома поносни на своју националност, што говори о томе да се она не би смела тек тако укинути. До каквог ће резултата доћи све зависи од модела глобализације који буде изабран.

Становиште студије је да неолиберални концепт глобализације свакако није пут којим треба поћи. Неолиберализам се као облик организације друштва показао као потпуни промашај. Велике економске силе на челу са Сједињеним Америчким Државама свакодневно

демонстрирају његове слабости. Процес глобализације се данас налази у фази тзв. финансијског глобалног капитализма, која је на стакленим ногама. О њеној неуспешности сасвим лепо сведочи талас глобалне економске кризе од које нису имуне ни најразвијеније државе света. Ваља се подсетити да су Сједињене Америчке Државе 2. августа 2011. године у последњим минутима избегле банкрот, повећањем границе спољног задуживања. Стратегија којом се велике силе користе би се могла описати термином „доктрина шока“ која доводи до настанка „капитализма катастрофе“. Оне државе које се великим силама нађу на путу проглашавају се „вирусом“ који треба што пре искоренити. Оне су „неспособне“ да саме развијају демократију па им стога у томе треба „помоћи“. Као решење у сукобљености између национализма и либерализма намеће се концепт либералног национализма према чијем схватању сваки појединац може бити уједно и члан неке етничке групе, али и ширег националног колективитета.

Главна поента студије је да неолиберални модел глобализације, мора бити замењен моделом „глобализације са људским ликом“, која ће као крајњи циљ имати човека, а не профит.

Посматрајући резултате истраживања које је Стојадино-

вић изложио, а када се ради о судбини националног идентитета у XXI веку, главни закључак студије јесте да је национални идентитет далеко од тога да представља „превазиђену творевину прошлости“ и да се не може ни наслутити тренутак који ће означити крај његовог постојања.

У последњем, трећем делу, монографије истражен је однос између грађанског идентитета и демократије. Грађанин, човек са одређеним правима и дужностима у одређеној друштвено-политичкој заједници којој припада, представља значајан субјекат политичког система. Политички системи би стално требало да служе остварењу добробити грађана, а не да постоје независно од њих и да буду злоупотребљени у друге сврхе. У том смислу развој партиципативне демократије са грађанима као активним учесницима је нешто чему неоспорно треба тежити. Идентитет представља значајан фактор јачања демократских и националних капацитета једног друштва.

Водећа претпоставка студије гласи: да би се створио грађански идентитет потребно је обезбедити повољно демократско окружење. Међутим, оно што аутор истиче јесте да демократија спада у ред појмова који се веома често идеализује и идеологизује што је уједно и разлог због чега је значајан део моно-

графије посвећен управо овом проблему.

Кључна ауторова позиција је да демократију не треба идеализовати, према њој је битно имати критички однос и не треба је посматрати као нешто што ће само од себе настати. Она није ништа друго до само један од многих облика државне власти који треба пре свега реализовати. Да би се остварила демократија ваљало би обезбедити један „неуобичајени сплет околности“, тј. морају се створити неопходни услови за њен развој, а постојање грађанског/ демократског идентитета је свакако само један од многих. Да је демократија нешто чему треба тежити, свакако се не доводи у питање у студији, нарочито ако се имају у виду подаци које је аутор навео, а који говоре о томе да велики број грађана сматра да је демократија и поред својих слабости ипак најбољи облик владавине. Оно што забрињава је низак ниво поверења који ти грађани имају у њене институције и то је нешто на чему би требало порадити.

У студији је посебно наглашено да политичка култура представља, такође, незаобилазну тему када се ради грађанском идентитету јер чини оквир унутар кога се он формира. Тамо где нема политичке културе јавља се политичка некултура која представља једну од највећих препрека за формирање

грађанског идентитета, али и за развој демократије уопште. Тек када се отклоне све препреке које стоје на путу остварења политичке културе могло би да се говори и о повољном окружењу за развој грађанског идентитета.

И на крају, али не и последње, ваља резимирати провокативне закључке до којих је Стојадиновић дошао: потрага за идентитетом траје током читаве историје људског друштва и наставиће се у будућности као једно од најважнијих истраживања људског рода; национални идентитет на почетку XXI века наставља да постоји као један од најутицајнијих социјалних оквира и извора колективног идентитета и не може се ни наслутити тренутак када ће он бити превазиђен. Када се, међутим, ради о односу између грађанског идентитета и демократије може се рећи да је то однос међузависности, јер се грађански идентитет може развити само у демократском окружењу, а опет демократија се не може ни замислити без постојања грађанског идентитета. У том смислу у студији је наглашена важност значаја развоја институционалних капацитета који би били један од главних носилаца развоја личног и колективног идентитета у XXI веку.

Научни значај монографије проистиче из научне актуелности проблема којим се бави, али

и из потребе да се у друштвеним наукама унапреди теоријско-аналитички приступ разумевању проблема идентитета.

Друштвени значај монографије, између осталог, проистиче и из чињенице да формирање идентитета у савременом друштву у процесу глобализације наилази на многобројне изазове. Са једне стране, она се доживљава као позитивна тековина уколико повезује људе и њихове делатности широм света, а са друге стране она као да носи опасност пуког уједначавања и обезличавања, постајући претња идентитету појединих народа и њихових култура. Ширење глобалне цивилизације (светско тржиште, капитал, трговина, комуникације, оруђа и оружја) и очување локалне културе (традиције, обичаја, фолклора, језика, заната), као да се не могу измирити. Види се, дакле, како се поједина друштва, са једне стране отварају према свету, а са друге стране затварају, пружајући отпор због страха од губитка идентитета. Прихвата се цивилизацијска униформност, али се жели очувати културна разноликост... У том смислу ће разумевање горе поменутих изазова умногоме олакшати „потрагу за идентитетом“.

Монографија Мише Стојадиновића представља креативно промишљено, оригинално и синтетичко дело – засновано на савременим методолошким по-

ставкама у истраживању и привлачним, приступачним и директним приступом проблему – које на иновативан начин омогућава дубинске, компаративне увиде у сложеност „потраге за идентитетом“ у контексту глобалних друштвених промена. Због комплексности тематике којом се бави – разматрање проблематике идентитета – књига спада у ретка дела и њихово објављивање је драгоцено. Монографија представља богат извор знања и заправо је прекретница у начину мишљења у нашој средини, јер не само да отвара, већ и нуди одговоре на многа питања која се до сада нису постављала. Тема студије је необично актуелна, јер је прворазредно сведочанство о изазовима са којима се суочава процес формирања идентитета у савременом друштву и начинима њиховог превазилажења. Аутор у својој монографији чини један значајан напор у анализи овог феномена трудећи се да укаже на потребу за очувањем властитог идентитета уз сву могућу отвореност према културним вредностима других народа, те процес формирања идентитета заправо представља једну сталну „потрагу за идентитетом“ у коме сваки појединац стално дефинише себе у додиру са другима. На крају ћемо додати и то да се у овој надахнутој и подстицајној студији – коју, поред осталог, карактеришу информативност, уравнотеженост

историјског и савременог, као и едукативна компонента – поред прегледне анализе кључних тема читалац суочава и са бриљантним анализама специфичних питања за која и не слуги да се налазе у опсегу ове глобалне анализе и у којима може да пронађе бројне ставове и констатације које ће га подстаћи на размишљање и пружити стабилну полазну основу за даља и дубља истраживања у овој области у било ком њеном сегменту. Њена практична димензија је од посебне важности јер доприноси расветљавању места и улоге идентитета у савременом друштву, доприноси и бољем разумевању савремених друштвених процеса, и њиховог утицаја на формирање идентитета те може служити бројним институцијама и организацијама које се баве овим проблемом. Књига својим бритким интерпретацијама, мноштвом примера, али и актуелизацијом тема постаје занимљив критички путоказ даљим сазнањима и за неутралну стручну јавност.

